

עטרת זהב

הנהגת ימי הפורים בשרשיה ובטעמיה

פרק א

משנכנס אדר

מרבים בשמחה

א. אמרו רבותינו: "משנכנס אדר מרבים בשמחה".* וכל

אלא ע"כ משום שהתחילו ימי נסים רצופים ותכופים זה לזה. [נועד בטעם שהוסיף רש"י 'פסח' ראה להלן מה שהבאתי בזה מהחתם סופר, ומשו"ת כנף רננה וקרן לדוד, ובמ"ש בזה הגרי"ח סופר שליט"א בהסכמתו לספר היקר עתה באתי].

השמחה נמשכת ממה ששמחו בזמן נדבת המשכן

ואולם בספר שפת אמת (תענית שם) כתב דלולי פירש"י שכתב משום פורים ופסח, יותר נראה לפרש דכיון שתלו זאת בהיפך מחודש אב, שהוא עת חרבן בית המקדש, כך טעם לריבוי השמחה, הוא קשור לבית המקדש, והיינו משום שבאדר היה קיום הקרבנות והמקדש, דבאדר זמן שקלים שמהם יחדשו בניסן התרומה החדשה, ונדבו בני ישראל בשמחה שקלי הקודש, וכמבואר כמה פעמים בפסוק

א. כן אמרו בתענית (דף כט.) משמיה דרב, דכשם שבאב ממעטין כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי, לישתמיט מיניה באב דריע מזליה, ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה.

ובביאור הדבר כתב המאירי (תענית כז:): הכל הערה שראוי להתפלל ולהודות לאל בכל עת ובכל זמן כפי הנאות למה שאירע באותו זמן.

טעם לשמחה בחודש אדר

ובטעם הדבר כתב רש"י: ימי נסים היו לישראל פורים ופסח. ע"כ. ומה שהוסיף פסח, י"ל דכונתו שמאז מתחילה תקופה של רצף ניסים שנעשו לישראל, ועל זה ראוי להרבות בשמחה. ושו"ר בשאלת יעב"ץ (ח"ב סימן פח) שכתב דהוצרך לכך משום דאי משום פורים גרידא א"כ לימא נמי ניסן וכסלו,

שמים קדרות וכוכבים אספו נגהם וירח חשך, ונתקלקל הצלחת כל החודש. והנה מבואר בפרשת דרכים (ירוש ח) שאם היה משה רבנו נכנס לארץ לא היה נחרב הבית ולא היה אומה ולשון שולט בישראל. ע"ש. והיינו דאמרינן במגילה (דף יג:) כיון שנפל הגורל להמן באדר שמח, אמר ירח שמת בו משה רבנו, ולא ידע שבז' באדר מת ובז' נולד, כי מיתת משה שהוא סיבת החרבן ושפלות ישראל היתה בז' לחודש, וכמו שז' באב קלקל הצלחת החודש חשב שכן הוא באדר, אך כיון שנולד בז', וכתיב 'ותרא אותו כי טוב הוא' שמוכן לגאולה, כמ"ש אם יגאלך "טוב", ונתמלא הבית אורה כמו שהיה בגאולת מצרים שהלילה האיר כבתקופת תמוז, נתחזק הצלחת החודש ומזה נשפע גם לפסח, שנתמלא הבית אורה בלידת משה שהיה מוכן לנס דפסח, ומרבין בשמחה. ונמצא דריבוי שמחה בחודש אדר מכח לידת משה רבנו. ע"ש.

סמך מהתורה שיש לשמוח באדר

ובשו"ת קרן לדוד להגאון רבי אליעזר דוד גרינוולד (חאו"ח סס"י קמו, דק"ס ע"ב) כתב לבאר מ"ש רש"י פורים ופסח, עפ"י מ"ש בספר מעשה רוקח על המשניות מהגאון ר"א רוקח,

כשהתנדבו בני ישראל למקדש היתה שמחה גדולה בעולם, וכיון שקבלו עליהם בשמחה נדבת הלשכה, עדיין השמחה נמצאת בחודש אדר, וכשקורין פרשת שקלים מתעורר זה. עכ"ד.

השמחה מתחילה כבר משבת "שקלים"

ומדבריו יוצא שהשמחה אינה מתחלת רק בראש חודש אדר, אלא כבר משבת הקודמת שקורין בה פרשת שקלים, כי אז מתחילה הארת השמחה. ומזה נלמד גם דבשנה מעוברת השמחה היא באדר השני שבו קורין פרשת שקלים, ויתבאר עוד להלן.

שמחים על לידת משה רבנו באדר

והגאון רבי נתן נטע מאושפיצין בשו"ת כנף רננה (סימן פה, דע"ח ע"ב) כתב דמדאמרו בגמרא "כשם" שמשנכנס אב ממעטין כך משנכנס אדר מרבים, משמע דחד טעם הוא. וגם מה שפירש רש"י ימי נסים לישראל פורים ופסח, תמוה מה ענין פסח לאדר. וי"ל דהנה מבואר במג"א (סימן תכו ס"ק ב) דההצלחה בכל החודש תליא בקידוש לבנה, והנה זמן קידוש לבנה אחר שבעה ימים מהמולד, והנה בז' באב נכנסו גוים להיכל ולבשו

פרק ב

מחצית השקל

יסוד המצוה

א. בזמן שבית המקדש היה קיים היו משמייעין על השקלים בחודש אדר, למצות "מחצית השקל" לקרבנות הצבור. ובזמן הזה אין נוהגת מצוה זו.^א

ולמה באחד באדר, כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן, ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן. ע"כ.

טעם שבאדר משמייעין על השקלים

ומלבד טעם זה אמרו רבותינו שהיתה מצוה זו הכנה לישועתן של ישראל בחודש אדר, וכמו שאמרו במסכת סופרים (פרק כא ה"ד): ובאחד באדר משמייעין על השקלים, ולמה באחד באדר, שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהיה המן הרשע עתיד לשקול ככרותיו על ישראל, לפיכך הקדים ואמר למשה שיהו שקלי ישראל קודמין לשקלי המן. ע"כ. וכיו"ב אמרו במגילה (דף יג.). ובירושלמי מגילה (פ"א הלכה ה): ר' לוי בשם רשב"ל צפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל, אמר מוטב שיקדים כספן של בני לכספו של

א. בריש מסכת שקלים (פ"א משנה א) תנן: באחד באדר משמייעין על השקלים. ע"כ. וזה היה בזמן שבית המקדש קיים בשביל תרומת הלשכה לצורך הקרבנות. והטעם לאחד באדר הוא בכדי שיהיה הממון מזומן לכל אחד ליתנו בזמנו שהוא ראש חודש ניסן, וכמו שאמרו במגילה (דף כט:): על השקלים מגלן? אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה דאמר קרא (במדבר כח, יד) 'זאת עלת חדש בחדשו' - אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה. וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה, קדמינן וקרינן באחד באדר, כי היכי דליתו שקלים למקדש. ע"כ. וכיו"ב אמרו בירושלמי שקלים (פ"א ה"א):

שוקלין להקב"ה אני שוקל לך, לכך נאמר 'ועשרת אלפים ככר כסף' וכו'. ע"כ. וזהו שדקדקו שעתיד המן לשקול שקלים, היינו סכום השקלים. וע' תוספות (מגילה טז. ד"ה ודחי) ובפני יהושע (מגילה שם) ובנחלת יעקב על מסכת סופרים (שם).

למה דוקא "מחצית" ולא שקל שלם

מהר"ש גנצפריד בספר "אפריון" (ריש פר' כי תשא) כתב ליתן טעם אמאי באה המצוה לתת דוקא מחצית השקל ולא שקל שלם, עפ"י הא דאיתא בשבת (דף פח.) 'ויתיצבו בתחתית ההר' מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית וכו', מכאן מודעא רבה לאורייתא. והקשו בתוספות (ד"ה כפה) הלא אמרו מתחלה כל אשר דבר ה' נעשה. ובמדרש תנחומא (פרשת נח סימן ג) איתא כי תורה שבכתב רצו לקבל באהבה, אבל לא תורה שבע"פ ועל זה באה הכפיה. ולפי"ז י"ל דכשחטאו בעגל ופרקו עול התורה, לא היה צורך להם לכפרה על תורה שבעל פה, כיון שעל זה היה להם טענת אונס, אך היו צריכין כפרה על תורה שבכתב שקבלוה ברצון. וכיון שבאמת תורה שבכתב ותורה שבע"פ אחת היא, לכן באה המצוה שיתנו מחצית השקל לכפר על מחצית התורה

אותו הרשע, לפיכך מקדימין וקורין בפרשת שקלים. ע"כ.

המן שקל כספו כנגד מחצית השקל

והגר"י משקאלוב בפירושו משנת אליהו לירושלמי (שם ד"ה באחד) כתב דדבר זה מדוקדק במדרש, דשם מבואר שהמן שקל עשרת אלפים ככר כסף כנגד מחצית השקל, וכמו שאמרו במדרש אסתר (מדרש פנים אחרים נוסח ב פרשה ג, מהדו' הר"ש בוכר): 'אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף', אם רצונך מן הגרוטאות שבביתני אני מביא, ושוקל על ידי האומנים, והם טבעו המטבע על שמך, 'להביא אל גנוי המלך', אמר לו אחשורוש הואיל ואתה מבקש לקחתם ממני, אם אותם היהודים שהם משכימים ואומרים ה' אליהו ה' אחד, איני מוכרן לך, שהם פקדון בידי, ומתיירא אני שלא יעשה לי כשם שעשה לפרעה ולסיחון ולעוג וכו', אמר לו המן אמת הן כל הדברים שאמרת, שהיו בזמן שהקב"ה רצוי להם, אבל עכשיו שנחרב ביתו ומקדשו, הוא כעוס עליהם, א"ל אני סוכם לך חשבון ששים ריבוא כשיצאו ממצרים, נתנו ששים ריבוא בקע לגלגולת, והרי עולה מבקע לגלגולת עשרת אלפים ככר כסף, ובשקל שהם

פרק ג

ערב פורים

לימוד ההלכות

א. בהתקרב ימי הפורים יכין עצמו בלימוד הלכות החג, למען ידע את המעשה אשר יעשה.^א

לימוד ההלכות קודם פורים

א. בפסחים (דף ו.) אמרו: שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. והקשה מרן הבית יוסף (ריש סימן תכט) דבשלהי מגילה (דף לב.) תניא משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בהלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג. משמע דבמועד עצמו ולא מקודם. ותירץ בתירוצו השני דשאני פסח שיש לו הלכות מרובות משא"כ שאר מועדות. ע"ש. וי"א שבזמן שהיה בית המקדש קיים היו שואלין ודורשין בכל שלשת הרגלים, כמ"ש הגר"ז בש"ע שלו (סימן תכט), אכן בשאר מועדים דרבנן, לא אמרו כן. ומ"מ נראה דבכל חג ומועד, יש ללמוד ההלכות המעשיות השייכות לזמן, כדי שידע המעשה אשר יעשה, ולא עם הארץ

חסיד. ואפילו לענין הכנת נוסח התפלה פסק מרן הש"ע (סימן ק) שצריך לסדר תפלות המועדות וראשי חדשים קודם שיתפלל כדי שיהיו שגורות בפיו. וה"נ דכותה, אם לא ילמד, היאך ידע כדת מה לעשות בחג. ופשוט.

והנה התוספות במגילה (ד. ד"ה מאי) כתבו שבפורים אין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום. ע"ש. אולם בספר "מנורת זהב" (פרק ב הערה א) כתבתי שגם לפי"ד יש לומר שרק תקנת "שואלין ודורשין" לא נאמרה, אבל לימוד ההלכות הנצרכות למעשה, יש לכל אדם ללמוד. וכדמשמע מפירוש רש"י במגילה שם שכתב: מלמד שהיה [משה] מדבר עמהן הלכות כל מועד ומועד בזמן "להודיע חוקי האלהים ותורותיו". ע"כ. מבואר דיש לאדם לידע ההלכות כדי שידע לקיים חוקי

פרק ה

אמירת "על הנסים"

"על הנסים" בתפלה

תקנת 'על הנסים'

א. אנשי כנסת הגדולה תקנו נוסח "על הנסים" לאומרו בפורים, « בכדי להודות להשי"ת על הנסים שעשה

מי תיקן 'על הנסים'

מרדכי ואילך התחילו אנשי כנסת הגדולה בתיקון התפילה, כמ"ש בספה"ק קדושת לוי (ס' שמות, לפורים). וכן נראה ממ"ש ר' צדוק הכהן מלובלין בספר פוקד עקרים (אות ו): שבניצוחם קבעו חנוכה ופורים שהם תיקון ההוד כידוע דעל כן קבעו על הנסים בהודאה, ואסתר סוף כל הנסים שניתנו לכתוב, כי אנשי כנסת הגדולה היו מהם כמה נביאים, ומרדכי ואסתר גופיהו נמנו בנביאים במגילה (דף יד.). ע"כ.

על הנסים - מלשון תורן של ספינה הנקרא "נס"

בספר בני יששכר (מאמרי חודש כסלו מאמר ד אות ב) כתב לבאר מהו הלשון "נס". ואלו דבריו: הנה להדבר

א. בספה"ק בני יששכר (מאמרי חודש אדר מאמר ה) כתב: נוסח ההודאה המתוקנת לנו מאנשי כנסת הגדולה, ומיודעי בינה לעתים שבט יששכר. ע"כ. וכונתו שרוב אנשי הסנהדרין היו משבט יששכר, כמ"ש בב"ר (ויצא פרשה עב סימן ה): מאתים ראשי סנהדראות היה יששכר מעמיד וכל אחיהם על פיהם וכל אחיהם מסכימים הלכה על פיהם והוא משיב להם הלכה כהלכה למשה מסיני. ע"כ. וכמובא רבות בספר בני יששכר (ראה מאמרי כסלו טבת מאמר ה). והם אשר תקנו נוסח זה לאומרו בתפלה.

ומתוכם היה גם מרדכי היהודי עצמו, שעל ידו נעשה הנס, ומזמן

הכאת המן

ו. מנהג קדמון בישראל להכות בקול רעש גדול

וקטנות לבית הכנסת לשמוע מקרא מגילה, וענין זה למדנו מר' אלעזר בן עזריה שדרש טף למה באים כדי לתת שכר למביאייהן, ועיקר הנס נעשה על ידם כמו שאמרו במדרש (אסת"ר ג, ט) שבאותה צרה היו עם מרדכי עשרים ושנים אלף תינוקות כנגד כ"ב אותיות שבתורה מכוסים בשקים ובתענית, כי ידע מרדכי שאין עמלק נופל כי אם בהתחזק ישראל בעסק התורה הפך רפיון שברפידים, ועל ידי התינוקות הבל שאין בו חטא שקיבץ גבר ישראל ויפול עמלק, יען כי אין בידם לא עון נהנו מסעודתו של אותו רשע שהם קטנים, ועוד שאין דרך להוליכם למשתה ואין ספק שלא הוליכום שם שלא לערבב השמחה, וגם היו נקיים מהשתחוות לצלם דלאו בני עונשים המה והוא מאמר הכתוב 'אם לא יסחבום צעירי הצאן' שהם הקטנים שבישראל הם הם היו המנצחים, ולזה נתקבץ מרדכי בקבוץ הקטנים וזאת היתה העצה הנכונה שעמדה לו ולכל ישראל ותעל שועתם אל האלהים ונענו. ע"ש עוד.

שישמעו הקריאה, וכשיגיע הקורא לזכור שם המן האגגי רשאי הקטן להכותו כמנהגו, אבל לא שיהיה זה עיקר הבאת הקטן לבית המדרש.

ובביאור הלכה (סימן תרפט ס"ו ד"ה מנהג) העיר בלשון הש"ע שכתב "מנהג" טוב וכו', דהלא בודאי כונת הש"ע הוא דוקא על קטנים שהגיעו לחינוך, דהקטנים ביותר רק מבבלין כמו שכתב המ"א, וא"כ מאי שייך מנהג טוב, הלא מדינא מחוייב לחנכם בקריאת המגילה או עכ"פ בשמיעה. ואולי דבזה היה יוצא אם היה קורא לפניהם בביתם, אבל כדי לפרסם הנס ביותר מנהג להביאם בביהמ"ד שישמעו בצבור, כדי לחנכם שגם בגדלותם ישמעו בצבור. עכ"ד. וראה עוד מה שכתבתי בהערה הבאה. [וע' בשו"ת מעט דבש ח"א (סימן כד) לידידנו הרב הגאון ר' דוד בן יצחק שליט"א, שהעיר בדברי הביאור הלכה].

עיקר הנס נעשה ע"י הקטנים

כתב בספר חמדת ימים (סדר פורים פ"ג, דע"ד ע"א): וטוב להביא קטנים

כשמזכירים שם "המן" בקריאת המגילה, ובמשך הדורות יש שערערו על מנהג זה מסיבות שונות. ויש הנהיגו שלא להכות כלל בעת קריאת המגילה, ויש שנהגו להכות רק בשם 'המן' הראשון והאחרון שבמגילה. ועדיף לנהוג כאלו המנהגים, ויכו כרצונם באמירת 'ארור המן' שאחר קריאת המגילה.^ט

מנהג הכאת המן

מחה אמחה את זכר עמלק' (שמות יז, יד) אפילו מעל העצים ומעל האבנים. לכן אין להלעיג על המנהגים, כי לא לחנם נקבעו, והמנהג הזה נוהגים בצרפת ובפרובינציא, ונותנים טעם ע"ש ו'שם רשעים ירקב'. עכ"ל. והביאו הרמ"א בהגהתו לשלחן ערוך (שם סעיף יז).

טעמים להכאת המן

בהגהות המנהגים למהר"א קלוזנר (סימן פב אות ח) כתב: ואני הסופר שמעתי שלכך מקישינ על האבנים, דקיי"ל כל המזכיר הצדיק צריך לברכו ולומר זכר צדיק לברכה, וכל המזכיר את הרשע צריך לקללו ולומר שם רשעים ירקב, ועתה כשמזכירין את מרדכי אומר הציבור בלחש 'זכר צדיק לברכה', וכשמזכירין שם המן אומר 'שם רשעים ירקב', ומשום דאין הנערים יודעים לומר שם רשעים ירקב נהגו האבות ללמדם להקיש באבנים כשמזכירין אותו, לומר

ט. ראב"ן הירחי בספר המנהיג (הלכות מגילה עמוד רמב) כתב: ומה שנהגו בצרפת אחר קריאת המגילה לומר ארור המן וארורים בניו, ברוך מרדכי וברוכה אסתר, בירושלמי דמגילה וכו' [והבאתים לעיל פרק ז הערה יא], נמצא שכך היה מנהגם משום 'זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב' (משלי י, ז). ועל כן מנהג התינוקות בצרפת ופרובינציא לקחת חלוקי הנחל ולכתוב עליהם המן ומקישינ זו על זו כשהקורא מזכיר המן ורשעו ושם רשעים ירקב ושלום. אב"ן. עכ"ל.

ומרן בבית יוסף (סימן תרצ) כתב בשם ארחות חיים (ע' הלכות מגילה אות מא): כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשינ התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו, ועל ידי הניקוש הם נמחקים, ולמנהג הזה יש שורש בהגדה, דאמרינן 'כי

שבמכת בכורות לקו גם הבכורות שכבר מתו, ובזה פירשו המפרשים כונת הכתוב 'ויך כל בכור בארצם'. זת"ד. כמו כן בהמן שהוא לוקה בארץ, וזהו רמז הכתוב (תהלים כא, יא) 'פרימו מארץ תאבד' שרמזו הרב דבש לפי (מערכת פ אות מ) פרימו אותיות פורים, ע"ש, והכונה כי בפורים מארץ תאבד המן הרשע שמת והרי הוא קבור בארץ משם תאבד ע"י ההכאות. עכ"ד.

מכים את המן בפרסום - לאות לבני מרי

ומרן החיד"א בספר מחזיק ברכה (קו"א סימן תרפו אות א, דקל"ו ע"ב) כתב: יש לתמוה דבכל תפוצות ישראל עושים רעש ופרסום גדול ומכים להמן וכיוצא ותבקע הארץ לקולם וכיוצא מיני שחוק, וראיתי לאחד חכ"ם [=חכם כליפה מלכה] בספר כף ונקי כ"י שכתב שהטעם שראו רז"ל אורך הגלות המר הזה, וחיישי שמא יקום מלך מאומות העולם וירצה לגזור כגזרת המן, לכן הנהיגו זה הפרסום ושמחה בהפלגה ברחובות ובשוקים, למען ישמעו קול רעש גדול ודברים משונים וישאלו מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם, ויודיעום ענין המן ויקחו מוסר. וזהו כונת הראב"ע אשר שר בשיר שיסד "שומעי דבר בן המדתא, תפול עליהם

ירקב שמו מלהזכירו, בשם ה"ר מנחם זצ"ל. עכ"ל. וכ"ה בהגהות מנהגים למהר"א טירנא (פורים אות נה), והוסיף: אי נמי 'והיה אם בן הכות הרשע' (דברים כה, ב) סוף תיבות המן. [ובעיקר המנהג להזכיר תיבות אלו במגילה אם יש בזה חשש הפסק, ראה מ"ש אאמו"ר עט"ר שליט"א בספרו הנד"מ "לב שמח" על פורים (חידושי הלכה אות ב, עמוד פד)].

כשמכים את שמו מרגיש המן ומצטער

ומהר"א הכהן מאזמיר בעל שבט מוסר בספרו מדרש אליהו כתב וז"ל: קבלתי דכשאומרים ארור המן או כשמזכירין שמו ושם אשתו ובניו ומכין, שעושה הקב"ה שירגישו ההכאות כדי שיקבלו צער גדול, יען שכל הבאים לעולם כאילו בימיהם נעשה הנס, לפי שאם נתקימה עצתו לא היו באים לעולם, לכן כל הבאים לעולם צריכים לצערו, לכן עושה הקב"ה שירגישו ההכאות שמכים בהזכרת שמו. עכ"ל. והובא בקמח סלת (דף קפג ע"ג), ובספר טעמי המהגים (קו"א אות תתעו).

ומהר"ח פאלאגי בספר רוח חיים (סימן תרצו אות ט, דקי"ב ע"ב) הוסיף רמז על דרך שאמרו חז"ל (מכילתא בא)

פרק ט

שינויים בסדר התפלה

- א. סדר תפלת ערבית של ליל פורים מבואר בפרק ד.
 ב. בתפלת העמידה מוסיפים "על הנסים" בברכת
 ההודאה, ונתבאר בפרק ה.

קרוב"ץ

- ג. יש מעדות אשכנז שנוהגים להוסיף בחזרת התפלה
 בשחרית פיוטים הנקראים "קרוב"ץ", שחברם

א. בסדר טרוייש (סימן י) כתב: המנהגים למהרי"א טירנא (מנהגי פורים).
 וכ"פ הלבוש (סימן תרצג ס"ב) כתב: שחרית מתפללין וכו' אומרים קרוב"ץ
 ויאהב אומן וכו'. ע"כ. ובמנהגי החתם
 סופר (סימן ט אות ט, עמוד מט) כתב:
 הקרוב"ץ לפורים אמרו באמצע תפלת
 שמ"ע. עכ"ל. ומלשון סדר טרויש
 נראה שאומרים זאת בחזרת התפלה,
 ולא בתפלת העמידה. ודין ההפסק
 יתבאר בסמוך.

מהו לשון "קרוב"ץ"

כתב הבית יוסף (סימן סח): הפיוטים
 שהיו נוהגים לומר באמצע
 ברכות ק"ש היו קורים אותם קרוב"ץ,

בשחרית סדר תפלה ביום כשאר
 ימות החול רק שיאמר 'ויאהב אומן'
 בתפלת י"ח כמו שסדור ברוב
 מחזורים, תוך כל ברכה וברכה יאמר
 חרוזה אחת כמו ויאהב אומן עד באלף
 המגן וחותרם בא"י מגן אברהם, ואומר
 אתה גבור עד מצמיח ישועה ויאמר
 המלך בכס יה וכו' וחותרם בברכה
 מחיה המתים, וקדושה דחול, וגומר
 כל הסדר וכו'. עכ"ל. וכן נהג מהר"ם
 מרוטנבורג כמ"ש בספר מנהגים דבי
 מהר"ם (סדר פורים): ואומר קרוב"ץ
 ויאהב אומן כאשר נתקנו לומר על כל
 ברכות וברכות. ע"כ. וכ"כ בספר

ובהגהות הגר"מ מאזוז שליט"א לספר התשבי הנד"מ (עמוד רמד) כתב: וכן הוא בספר תחכמוני לרבי יהודה אחריו (שער כד) בשירו: "וחובה הקרובה לקהלה", וכן שם "בטלו מהם הקרובות והשירות". ע"ש. עכ"ל.

קרוב"ץ - תיבה שנשתבשה

ובאמת כמו שכתב הפמ"ג שנשתבשה תיבת קרובות ונעשתה קרובץ, כבר קדמו המדקדק רבי אליהו בחור בספר התשבי (ערך קְרִבֵּץ, הניקוד במקור), וז"ל: קרבץ האשכנזים קורין לפיוטים שאומרים בשבתות וימים טובים "קרובץ", ולא מצאו טעם לזה רק שאומרים שהוא ראשי תיבות 'קול רנה וישועה באהלי צדיקים'. ולזה הטעם אין טעם, ולא אוכל להאריך, והנני נותן לך טעם איך נפל בינינו זה השבוש, הנה ידוע כי אנחנו האשכנזים אנו מגזע הצרפתים, כי כאשר גורשנו מצרפת נתפשטנו בארץ אשכנזים, ונשארו בפנינו הרבה מלות מלשונם, ורבים ממנו סבורים שהם מלשון הקודש. והנה הפיוט נקראו "קרובות" בתי"ו, לפי שמקרבין אותן אל התפלה, וכן קוראים אותו כל שאר היהודים, וכן זכרם הרד"ק בשרש עתר ע"ש, ולפי שהצרפתים אינם מבדילין במבטא בין

ושמעתי כי הוא ראשי תיבות: קול רנה וישועה באהלי צדיקים. עכ"ל. ונזכר ראשי תיבות זה בספר המנהגים למהר"א קלוזנר (סימן טו) בזה"ל: 'קרובות' חסר ו' - קול רנה וישועה באהלי צדיקים וכו'. והובא במנהגי מהרי"ל (סדר תפילות של ראש השנה). ע"ש.

והפרי מגדים (אגרות אגרת שניה) כתב: קרובץ. קרובת. פיוטים. מחזור. יוצרות - על שם שאומרים בברכת יוצר אור. מחזור - שחזור בכל שנה. פיוטים - לשון דיבור. קרובץ - יש אומרים ראשי תיבות 'קול רנה וישועה באהלי צדיקים'. ויש אומרים קרובת - שמקרב לבן של ישראל לאביהם שבשמים. עכ"ל. ובחיבורו לש"ע (סימן נג במשבצות זהב ס"ק י) כתב: והב"י כתב בסימן ס"ח "קרובץ" ראשי תיבות קול רנה וישועה באהלי צדיקים, וי"ל דנשתבש הלשון מקרובת לקרובץ, וכן הוא נקרא באבודרהם דף כ"א, יע"ש.

וז"ל האבודרהם (ברכות קריאת שמע): ולענין ההפסקה שמפסיקין בברכת שמע לומר "קרובות" וכו'. עכ"ל. ונזכר לשון זה בויקרא רבה (פרשת מצורע פרשה יט): א"ר אלכסנדר בר חגאי ר' אלכסנדר "קרובה" וכו'. ע"ש.

פרק יא

משלוח מנות

יסוד המצוה

א. מרדכי היהודי ובית דינו תקנו בפורים מצות "משלוח מנות",^א ונתכוונו בזה לגרום קירוב הלבבות ואהבה ואחווה, היפך דברי המן שאמר "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד",^ב מה גם שעל ידי זה תרבה השמחה שהיא מצות היום.^ב

עם אחד "מפוזר". עכ"ל. והיינו שעניינו להורות על האחדות וקירוב הלבבות, היפך דברי המן.

"צורר" כל היהודים - מלשון צרור ואגודה

ורמז לזה כתב הרה"ק רבי ישראל מבאהפלי בספר עטרת ישראל (פרשת תצוה) דאיתא בספה"ק שזה היה מסירת המן 'ישנו עם אחד מפוזר ומפורד', היינו שאין שלום ביניהם, לכן יכול נוכל להם להומם ולאבדם כי חלק לבם עתה יאשמו, ולכן שלחה אסתר למרדכי 'לך כנוס את כל היהודים שיהיו עם אחד באחדות הגמור, ואמר איש קדוש הר' יצחק אייזיק זלה"ה

א. במגילת אסתר (ט, יט): 'על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו'. ונאמר (שם כב): 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו' ומתנות לאביונים'.

טעם שתקנו משלוח מנות

ב. רבנו שלמה הלוי אלקבץ בספר מנות הלוי (אסתר, ט, יט. בדפוס ונציה שמ"ה, דף ר ע"ב) כתב טעם למצות משלוח מנות, וז"ל: ומשלוח מנות איש לרעהו, כמו שהיה ענינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חבירו, היפך דברי איש צר ואויב לשון רמיה האומר

שני כלים

ז. יש אומרים שלכתחלה ישלח שני המנות בשני כלים

בהכשר טוב, ממה שישלח לו מאכל שנתבשל בביתו, וכל העומד ליזרק כזרוק דמי. ובספר מיני מעדנים לידידי הרה"ג רי"ש יונה (סימן ט) הביא תשובת הגר"מ מאזוז שליט"א להמחבר נר"ו בזה"ל: נהגו בחו"ל לשלוח ממתקים ומגדנות ועוגיות וכדומה, מפני החשש שאולי הבשר לא הוכשר יפה, וכ"ש בארץ ישראל שיש הרבה הכשרים וכשרויות. וגם שאם מביאים בשר ותבשיל יש זילותא ח"ו כאילו בעה"ב עני ואין לו מה לאכול לפורים, לכך נהגו במגדנות. עכ"ל.

מנהג לאכול בפורים מיני מתיקה

עוד יש טעם לשלוח מיני מתיקה, לפי מ"ש בספר מעם לועז (אסתר, פט"ו דרס"ו) בשם נחל אשכול שנהגו לאכול בפורים מיני מתיקה, לפי שאז חזרו וקבלו התורה מרצון, והתורה מתוקה מדבש ונופת צופים. והובא בספר היקר עתה באתי (עמוד כח), והוסיף איהו מדיליה ומשמיה דהגרי"ח סופר שליט"א דמיני מתיקה ממשיכין את האדם ללימוד התורה, כדאיתא במדרש

הוא מיני מתיקה, אשר ממנו נגזר לשון אפיקומן – אפיקו "מן", כמבואר בפסחים שם, ובפמ"ג (מש"ז סימן תעח ס"ק א).

האדם שמח לקבל מיני מתיקה יותר ממיני תבשיל

וכתב בספר אורה ושמחה (ליוורנו תקמ"ו, דכ"ט ע"ב): ועכשיו נהגו על הרוב לשלוח זה לזה מיני מתיקה, ויש להם על מה שיסמוכו שהרי מצינו בגמרא מי ששלח פלפלין וכדומה, וכולם כיוונו לשלוח לחבירו דבר שיודע שיקבלהו המקבל בשמחה שכל עיקר שילוח המנות הוא לשמחה, והנה בדורות הללו מגיע יותר השמחה כפי החק המדיני בכואו האדם לקבל מנה א' ממיני מתיקה ממה שיגיעהו ממנות בשר או מנחת מחבת או מרחשת, ופשוט. עכ"ל. והרב ז"ל כתב זאת על זמנו לפני כמאתים שנה ויותר, על אחת כמה וכמה בזמננו שנשתנו הטבעים, ואין מצוי שאוכלים זה ממאכליו של זה כימי קדם, מה גם שנתרבו ההכשרים השונים, ולא תמיד סומך האדם על של חבירו, שעדיף שישלח לו מיני מתיקה

נפרדים, והגם שמעיקר הדין אין זה מעכב, מכל מקום מהיות טוב ינהג כן, אלא אם כן כל מנה יש לה כלי בפני עצמו כגון בקבוק יין או מנה עטופה בעטיפתה. י

סמך לשיטת התורה לשמה

וראיתי למור"ר הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א בהערותיו לספר בן איש חי (שם) שכתב על דברי התורה לשמה: וכן משמע קצת במגילה (דף ז:): מלא טסקא ומלא כסא. ע"ש. וע"ע במנחות (דף יג:): היכא דאיקבעו בחד מנא כחד דמי. ע"ש. עכ"ל.

מה היה מנהג בגדאד

ואח"כ ראיתי שאת הראיה ממגילה הביא גם הגאון רבי ישכר תמר בספר עלי תמר על הירושלמי (מגילה, עמוד כח) והובא בספר עתה באתי לידידי הרה"ג רי"ח אוהב ציון שליט"א (קונ' אחרון סימן ב), שמתחילה הביא דברי התורה שלמה, וכתב ע"ז: ולא מצאתי דבר זה בשום מקום, ואדרבה נוהגים לשלוח בכלי אחד, וחקרתי אצל הזקנים מעולי בגדאד, ואמרו לי שזה ידוע אצלם כמנהג מפורסם, לשלוח השתי מנות כל אחד בכלי בפ"ע דוקא, ואם נניח שזה מנהג בכלי קדום, יתכן

רות רבה (פרשה ה אות ט) [ובירושלמי (תענית פ"ד ה"ה)], ולכן נהגו לאכול מיני מתיקה ביום זה ולשלוח מיני מתיקה איש לרעהו.

אגד כלי שמיה אגד

יב. הנה בשו"ת תורה לשמה (סימן קפט) כתב דכל שהניחם בכלי אחד חשיב מנה אחת, ואין כאן שתי מנות לרעהו. וראיה לזה ממ"ש בשבת (דף צא:): דסבר רבי יוחנן ורבא בקופה מלאה חרדל אגד כלי שמיה אגד, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (הל' שבת פ"ב הי"א) וז"ל: קופה שהיא מלאה חפצים אפילו מלאה חרדל והוציא רובה מרשות זו לרשות זו פטור, עד שיוציא את כל הקופה, וכן כל הדומה לזה, "שהכלי משים כל שיש בו כחפץ אחד" עכ"ל, וא"כ ה"ה הכא הכלי משים כל שיש בו כמנה אחת, ולכן צריך להניחם בשני כלים כדי לקיים משלוח מנות איש לרעהו. עכ"ד. וכן כתב להלכה בספרו בן איש חי (פרשת תצוה אות טז). וכ"פ בכף החיים (סימן תרצה אות מח).

בשר ודגים

ג. אין שמחה אלא בבשר, ולכן יאכל בסעודת הפורים בשר בהמה, אכן במקום צורך יכול לקיים הסעודה

זוטרא): וכן צוה הר"מ בפורים שקובעין סעודתן עליהן לברך המוציא בפת תחלה וכו'. עכ"ל התוספות. וכן שם (מב. ד"ה לחמניות) וז"ל: מיהו כי קבע סעודתיה עליה מברך עליו המוציא כמו בפורים. ע"כ. דמשמע דסעודת פורים הוי קביעותא על הפת, וזולת זה אינו חיוב לסעודת פורים, כן נראה שם לכל מבין. עכ"ד. ושור"ר לאמו"ר שליט"א בספר "לב שמח" על פורים (חידושי הרמב"ם שם) שדייק מלשון הרמב"ם שכתב 'סעודה' דהיינו בפת. ע"ש עוד.

ובשו"ת שבט הלוי ח"א (סימן רה בהע' לסימן תרצה) העיר ע"ד המג"א בזה"ל: עיין ברא"ש פ"ז דברכות סי' כ"ג כתב בשם מהר"י דחיוב אכילת פת ביום טוב הוא משום שמחה, א"כ לכאורה בפורים נמי ד'משתה ושמחה' כתיב. ע"כ. נראה דרוצה לחייב מדין שמחת יום טוב. ובאמת שכיו"ב כתב בשו"ת ציץ אליעזר חלק יט (סימן כז אות ד) בשם מהר"ם שיק (חאו"ח סימן שמ) שהעלה כהמג"א דמעיקרא דינא א"צ

שנאמר סעודה אינה אלא בפת, ואין קביעות סעודה אלא בפת גמורה. ע"כ. ובספר חזון עובדיה פורים (עמוד קעג) האריך בדברי פוסקים רבים שכתבו שיש חיוב לאכול פת בסעודת פורים, והסיק שהגם שמן הדין יש לומר שסעודת פורים אינה צריכה פת, מכל מקום נכון לחוש לכתחלה לדעת הפוסקים דס"ל שצריכה פת. עש"ב.

ראיות מתוספות לחיוב אכילת פת

והלום ראיתי להגאון ממונקאטש בספר נימוקי אורח חיים (סימן תרצה ס"ק א) שכתב דבמקום שנזכר בדברי חז"ל לשון אכילה כגון האוכל ושותה בערב יוהכ"פ וכדו', בזה אין צריך פת, אבל בפורים דמצינו בגמרא ובפוסקים לשון 'סעודת פורים', ואין סעודה בלא לחם כדכתיב 'עבד לחם רב', ואין שייך באכילה בלתי פת לקרותו בשם סעודה. וגם ראיה וזכר לדבר בתוספות ברכות (לח. בסוד"ה לחם) שכתבו בזה"ל: ומיהו אם קבע סעודתיה עליהו כמו בפורים מברך המוציא. וכן עוד שם (בד"ה מר

מפתח מפורט

טעם לשבח

א	טעם לשמחה בחודש אדר
ד	טעם שהשו"ע השמיט שמרבים בשמחה
טו	טעם שבאדר משמיעין על השקלים
טז	למה דוקא "מחצית" ולא שקל שלם
לא	טעם לחייב נשים במחצית השקל - זכר לנס
פב	טעם ללבישת בגדי שבת בפורים
פו	טעם שפושטים המגילה
צה	טעם לברכת שהחיינו ביום
קט	טעם שאליהו נקרא חרבונה
קיב	טעם שלא נזכר שם ה' במגילה
קיז	טעם שקוראים גם בלילה וגם ביום
קכב	טעם להכאת המן בפרסום
קכז	טעם לאמירת פסוקים בקול רם
קל	טעם שקוראים עשרת בני המן בנשימה אחת
מו	טעם שאין נפילת אפים במנחה שלפני מועדים
מט	טעם לאמירת מזמור 'אילת השחר' בפורים
נב	טעם שאומרים ואתה קדוש אחר המגילה
ס	טעם לאמירת על הנסים בברכת הודאה
נח	טעם שאומרים 'ועל הפורקן' בלשון יחיד ובארמית
סב	טעם שאומרים על הנסים גם קודם קריאת המגילה
סד	טעם שהשוכח בתפלה אינו חוזר אע"פ שחובה להתפלל
עו	טעם שאין מזכירין על הנסים בברכת מעין שלש
קמט	טעם שלא אומרים מזמור 'תפלה לדוד' בפורים
קסא	טעם לאמירת מזמור 'שגיון לדוד' בפורים
קסה	טעם לקריאת 'ויבא עמלק'

להבין את החג!

הידעת???

מי תיקן את נוסח "על הניסים"? מי כתב את "מגילת אסתר"?

בני המן נתלו קטועי ראש! מה היה סופה של זרש?

היכן רמזו סדאם חוסיין בקריאת פורים? מי חיבר את הקרוב"ץ?

שואלין ודורשין קודם לפורים שלשים יום? כמה "שירים של יום" יש לפורים?

משלוח מנות ב"מים מינרלים", אפשרי? נתינת "זכר למחצית השקל" בצ'ק, מותר?

**התשובות לשאלות אלו, ועוד עשרות נידונים
הלכתיים ומנהגי ישראל, בספר החדש**

עטרת זהב

הנהגת פורים בשרשיה וטעמיה, להלכה ולמעשה

השנה הפורים שלך

יראה אחרת!

הכנה רוחנית

דקדוק ההלכה

הנהגה מעשית

סגולות

